

PODARCIS PITYUSENSIS

Sargantana de les Pitiüses / Lagartija de las Pitiusas (cast.)

CATEGORIA D'AMENÇA A LES ILLES BALEARS: GAIREBÉ AMENÇAADA [NT]

CATEGORIA MUNDIAL: Vulnerable [VU D2]

CATEGORIA ESTATAL: Gairebé Amençat [NT]

RELLEVÀNCIA DE LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS: Màxima, és endèmica.

LESPE: De Protecció Especial

Balear: Vegeu LESPE.

Berna: Apèndix II Fauna estrictament protegida

CITES: Apèndix II

Aus: --

Bonn: No inclòs

Barcelona: --

Hàbitats: Annex II Designació ZEC i annex IV Protecció estricta

Pla aprovat: En tràmit d'aprovació el Pla Boscà (2019-2024)

POBLACIÓ I TENDÈNCIA: Endemisme pitiús, present a Eivissa, Formentera i en 42 illots costaners pitiüsos (en alguns s'ha descobert recentment, com a l'escull de Figueretes, l'illa de Punta Galera i l'escull d'en Terra), mentre que està absent d'un grup menor d'illots (uns 25). A més, el 1930 Eisentraut va realitzar introduccions a cinc illots, que han sobreviscut a l'illot des Vaixell (que potser tenia una població pròpia) la de l'illa Negra de Llevant i la des Dau Gros. A part, va ser introduït fora de les Pitiüses, a Mallorca (Cala Ratjada, murades de Palma, ses Illetes, es Jonquet), a la ciutat de Barcelona (on aparentment s'ha extingit després de trenta anys) i en dues localitzacions del País Basc (Salvador, 2015a; Gosá *et al.*, 2015).

S'han descrit diverses subespècies (Eisentraut, 1950; Cirer, 1987; Salvador, 1984), si bé revisions posteriors varien molt el nombre de les subespècies admeses, i finalment un estudi molecular recent ha invalidat tal diferenciació basada en caràcters morfològics (Rodríguez *et al.*, 2013), motiu pel qual actualment es recomana considerar cada població insular com una unitat de gestió i no com una subespècie (Salvador, 2015a). Es coneix la desaparició de dues poblacions quan les illes Grossa i de Botafoc van ser connectades a Eivissa, i també l'extinció de la subespècie *P. p. sabinae* de l'illot de la Savina, a Formentera, pel mateix motiu

(Mayol, 2003). A Eivissa i Formentera les poblacions estan de moment en bon estat de conservació, mentre que als illots, la situació és variable; en uns la densitat és bona, mentre que als illots petits les poblacions són molt petites i fluctuants, com a l'illot de Porroig, sa Mesquida, escull de Figueretes, escull d'en Terra, illa Negra sud, illot des Canar, cala Salada, Canaret, escull des Cap Vermell, s'Hort, Espardell de s'Espartar, Murada i illa de ses Rates (Riera, 2003; Pérez-Mellado, *et al.*, 2014; Pérez-Mellado, 2009; Pinya i Viada 2020; Zawadzki i Berg, 2015; Zawadzki i Berg, 2017; Berg i Zawadzki 2010a; Berg i Zawadzki 2010b; Berg *et al.*, 2015; Berg *et al.*, 2016; Berg *et al.*, 2017).

PROBLEMES DE CONSERVACIÓ: L'arribada, el 2003 a Eivissa i el 2006 a Formentera, de tres espècies d'ofidis (associats a la importació d'arbres ornamentals) (Silva-Rocha *et al.*, 2015) és un factor d'amenaça molt greu que pot posar en perill la supervivència d'aquesta espècie a les illes grans. A Eivissa hi ha dues espècies de serps que s'han naturalitzat i són abundants a Santa Eulària, i a l'entorn de Sant Llorenç, Sant Carles i Santa Gertrudis, en què predomina la serp de ferradura (*Hemorrhois hippocrepis*) i, més rara, la serp blanca (*Zamenis scalaris*); no hi ha registres de la tercera espècie, *Malpolon monspessulanus*, des de 2010 (Pinya i Carretero, 2011; Ayllón *et al.*, 2014; Ayllón, 2015; Montes *et al.*, 2015). A Formentera només s'ha detectat la serp blanca, a la Mola, i molt localitzada. Tant la serp de ferradura com la serp blanca depreden la sargantana (Ayllón, 2015; S. Pinya, com. pers.). Si bé sembla que en pocs anys les sargantanes han desenvolupat la capacitat de detectar per l'olfacte les serps invasores que les depreden (no així les que no les depreden), no és cap garantia que una elevada densitat d'ofidis no pugui posar en perill la sargantana endèmica (Mencía, 2016). L'alarma ha augmentat ja que s'han vist serps nedant properes a la costa perquè si arriben als illots podria suposar la desaparició de les sargantanes aïllades des de fa milers d'anys. En les reserves naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de ponent, l'espècie es troba en un bon estat de conservació, sense pertorbacions ni pressió humana, sobretot per la prohibició de desembarcar-hi i la vigilància exercida (Pérez-Mellado *et al.*, 2014). Un altre dels problemes és intrínsec a la condició de població aïllada en diversos petits illots molt susceptibles de resultar afectats per fenòmens estocàstics. La captura il·legal per a la seva comercialització, per translocacions i introduccions, sembla que és anecdòtica i sense conseqüències de conservació. La introducció de predadors als illots (gats domèstics, rates) i de cabres que afecten la vegetació de la qual s'alimenten (Pérez-Mellado, 2009). El progressiu augment del nivell del mar, per l'escalfament global, podria deixar submergits petits illots en el futur.

ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ DUTES A TERME DES DE 2006: Des de 2016, la campanya de control de serps duta a terme pel Servei de Protecció d'Espècies, a través del COFIB en col·laboració amb els Agents de Medi Ambient i del Consell d'Eivissa i de Formentera. El Consell d'Eivissa va emprendre estudis sobre la distribució de les espècies de serps invasores, que van ser realitzats per l'Asociación Herpetológica Española, el 2014 i el 2015. Prohibició de desembarcament en gairebé tots els illots de les reserves naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de ponent i els dels Freus entre Eivissa i Formentera, amb bons resultats pel que fa a les densitats de sargantana (Pérez-Mellado, 2009; Pérez-Mellado *et al.*, 2014). Pla de gestió del lloc Xarxa Natura 2000 Ses Salines d'Eivissa i Formentera. S'han dut a terme estudis de seguiment de la seva presència i l'estat de conservació i sobre l'evolució genètica de les diferents subpoblacions. S'està tramitant un pla de recuperació multiespècie d'amfibis i rèptils amb accions concretes per a la sargantana de les Illes Balears 2020-2025 (Pla Boscà) (Pinya i Viada, 2020).

ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ PROPOSADES: Cada illa sustenta una població aïllada d'alt valor ambiental i també singular des del punt de vista de l'evolució, motiu pel qual es proposa ignorar les avaluacions subespecífiques i centrar-se en la gestió integral de l'espècie, per una banda, i en el seguiment i conservació als illots més petits amb poblacions més vulnerables, com l'illot de Porroig, sa Mesquida, l'escull de Figueretes, l'escull d'en Terra, l'illa Negra sud, l'illot des Canar, cala Salada, Canaret, l'escull des Cap Vermell, s'Hort, Espardell de s'Espartar, Murada i l'illa de ses Rates. És necessari continuar dedicant esforços a controlar les poblacions de serps introduïdes a Eivissa i Formentera. Cal protegir específicament com a LIC i com a reserves naturals o similar els següent illots: Porroig, sa Mesquida, l'escull de Figueretes, sa Guardiola o illa Galera, de Cala Salada, des Canaret, ses Margalides, de s'Hort o de s'Ora, illa de ses Rates i illa Negra de Llevant, que només compten amb la protecció urbanística que atorga el fet de ser ANEI. Cal incloure l'espècie dins el formulari de Xarxa Natura 2000 dels següents LIC: ES5310025 Cap de Barbaria, ES5310024 La Mola, ES5310034 Serra Grossa, ES5310112 Nord de Sant Joan, ES5310105 Els Amunts d'Eivissa i ES5310106 Àrea marina de ses Margalides. A més, cal mantenir i coordinar les accions de control de predadors (rates, gats) i fer un seguiment periòdic de l'estat de conservació de cada població, donat l'alt risc a què s'enfronten.

PROTECCIÓ DE L'HÀBITAT: Totes les illes i els illots on és present estan protegits com ANEI. Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera. Reserves naturals des

Vedrà, es Vedranell i els illots de ponent. A més, tres llocs Natura 2000 designats per a l'espècie a l'illa d'Eivissa (costa dels Amunts, Porroig, cap Llentrisca-sa Talaia, Xarraca), un a l'illa de Formentera (la part que coincideix amb el Parc Natural de ses Salines) i tots els illots, excepte els esmentats en l'apartat anterior.

OBSERVACIONS: Mundialment ha estat reavaluada el 2009 de Vulnerable a Gairebé Amenaçada; el motiu és que es considera estable en general, encara que alguna població pot estar en declivi, i hi ha amenaces potencials en el futur que en justifiquen l'avaluació com Gairebé Amenaçada (Pérez-Mellado i Martínez-Solano, 2009). A nivell estatal, està considerada com Gairebé Amenaçada (Pérez-Mellado, 2002ii). A les Illes Balears es considera igualment Gairebé Amenaçada, ja que, tot i que no està en declivi, la seva àrea de distribució és molt menor de 5.000 km² i hi ha tota una sèrie d'amenaces potencials (principalment en relació amb l'extensió i la qualitat de l'hàbitat, i per l'aparició de nous depredadors) que fan que l'espècie sigui qualificada com pròxima a Vulnerable per població restringida (D2).